

Andrzej Matczak

PRÓBA OKREŚLENIA FUNKCJI WYPOCZYNKOWEJ
OSIEDLI PODMIEJSKICH NA PRZYKŁADZIE KOLUMNY

UN ESSAI DE DÉFINIR LA FONCTION DE REPOS
DES CITÉS SUBURBAINES; EXEMPLE: LA LOCALITÉ DE KOLUMNA

L'élaboration présente les résultats des recherches dans le domaine des méthodes permettant d'apprécier l'état et le degré du développement de la fonction de repos exercée par les cités suburbaines dans la conception dynamique; exemple: la localité de Kolumna.

W okresie międzywojennym powstało i rozwinęło się w okolicach Łodzi kilka osiedli o funkcji wypoczynkowej. Jednym z nich było Miasto-Las Kolumna. Osiedle to, przez ponad 50 lat swojego istnienia, kojarzy się łodzianom z organizowanym tutaj wypoczynkiem. W takim celu ono powstało i rozwijało się przed wojną. Natomiast po zakończeniu II wojny światowej uległo ono znacznym przeobrażeniom, w wyniku których nastąpiła częściowa utrata, dominującej niegdyś, funkcji wypoczynkowej. Dziś Kolumna jest ciekawym przykładem podmiejskiego osiedla, w którym wystąpiły wyraźne przemiany pełnionej przez nie funkcji wypoczynkowej. Dlatego też na jego przykładzie przedstawiono wyniki poszukiwań w zakresie metod pozwalających określić stan i stopień rozwoju pełnionej przez osiedla podmiejskie funkcji wypoczynkowej w ujęciu dynamicznym.

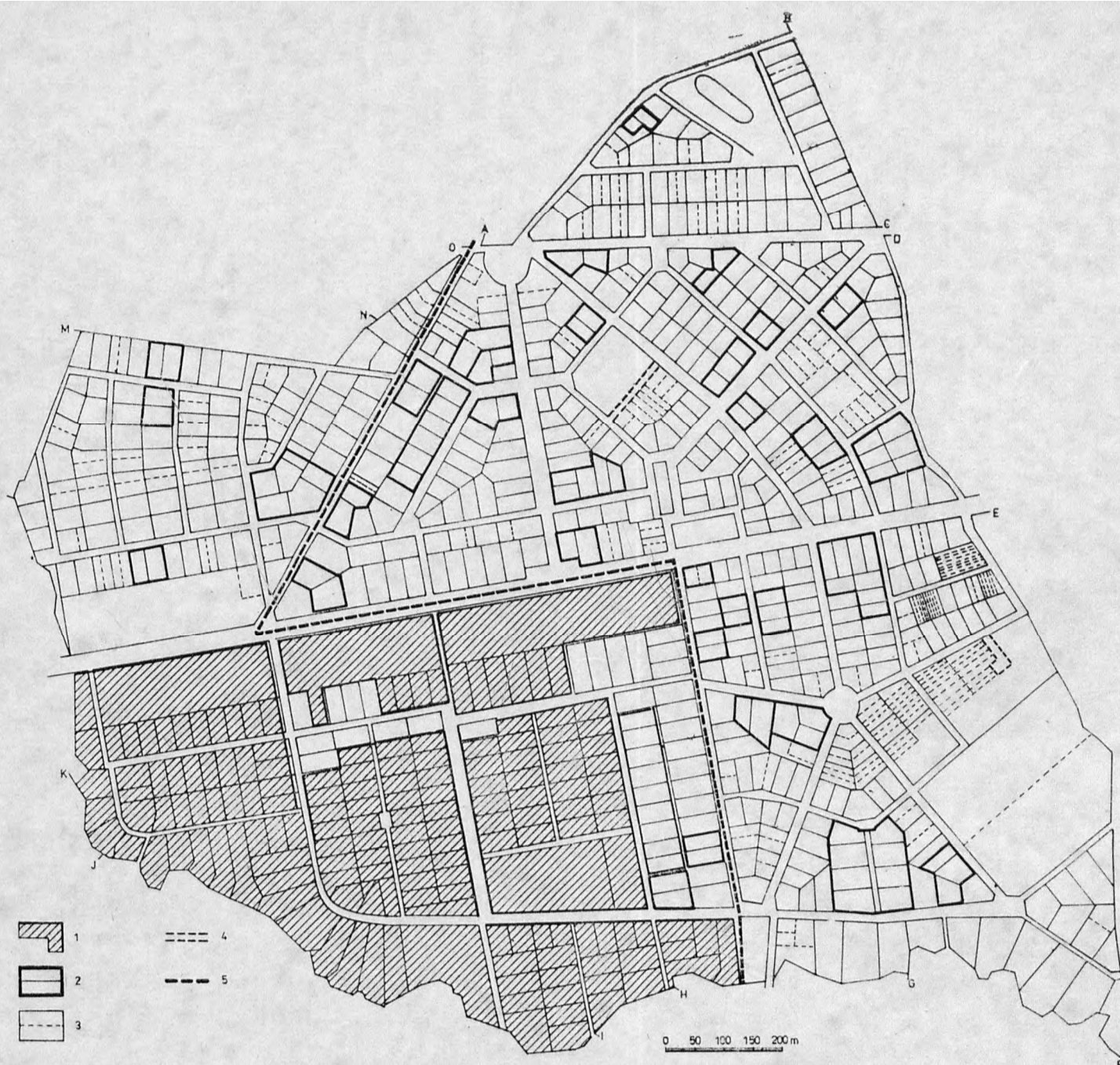
Funkcję wypoczynkową zdefiniowano jako szeroko rozumianą działalność społeczno-gospodarczą, pełnioną przez określone osiedle i jego mieszkańców w celu przywrócenia osobom przybyłym utraconych w wyniku zmęczenia normalnych zdolności psychofizycznych ich organizmu przy wykorzystaniu naturalnych właściwości środowiska geograficznego. Na tę działalność społeczno-gospodarczą, umiejscowioną w danym osiedlu, składają się czynności jego mieszkańców stałych i okresowych,

różnych instytucji i organizacji działających lub obejmujących swoją działalnością dane osiedle oraz naturalne zdolności środowiska geograficznego umożliwiające wykonywanie owych czynności. Identyfikację funkcji wypoczynkowej Kolumny przeprowadzono poprzez analizę wymienionej wyżej działalności społeczno-gospodarczej oraz poprzez uwidaczniające się w krajobrazie osadniczym skutki tej działalności.

1. POWSTANIE I ROZWÓJ FUNKCJI WYPOCZYNKOWEJ KOLUMNY W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM

Miasto-Las Kolumna powstało w wyniku parcelacji prywatnych terenów leśnych w końcu lat dwudziestych bieżącego stulecia. Tereny te, znajdujące się w pobliżu Łasku, były na początku XX w. fragmentem obszernych posiadłości należących do rodziny Szwejcerców. W 1919 r. dobra te prawnie przejął Janusz Szwejcerc, który wyodrębnił z nich kompleks leśny pod nazwą „lasy majątku Kolumna” położony na wschód od wsi Kolumna. Od tego momentu konsekwentnie czynione przez J. Szwejcera starania doprowadziły w 1927 r. do zezwolenia władz na parcelację majątku o powierzchni ok. 113 ha i założenia osady o charakterze wypoczynkowym nazwanej Miasto-Las Kolumna. Sąsiadowało ono od zachodu ze wsią o tej samej nazwie, która istniała już w XVII w. jako osiedle młyńskie w dolinie rzeki Grabi. Z czasem przekształciło się ono w wieś szlachecką, która w 1826 r. liczyła 5 domów i 29 mieszkańców. W 1883 r. wieś ta posiadała 40 mórg gruntów, 12 domów i 76 mieszkańców (*Słownik geograficzny...* 1883), a w 1921 r., wg wykonanego spisu ludności, we wsi znajdowało się 18 domów i 158 mieszkańców (*Miasta polskie...* 1967). Tak więc nowo powstające osiedle sąsiadowało z dużo starszą od siebie wsią o znacznych już rozmiarach, którą wchłonęło w następnych etapach swojego rozwoju.

Parcelacją w 1927 r. objęto las między linią kolejową Łódź-Kalisz a szosą Pabianice-Łask. Plan parcelacji został wykonany przez inżyniera T. Radzika. Wyznaczył on ponad 400 działek przeznaczonych pod zabudowę indywidualną oraz odpowiedni teren pod rynek, kościół i park miejski. Pierwsze zakupy działek nastąpiły we wrześniu 1929 r. W ciągu tego miesiąca J. Szwejcerc sprzedał 77 nabywcom 121 działek, a do końca 1929 r. następnym 192 osobom 279 działek. Ostatnie transakcje zawierano jeszcze w 1932 r. Wśród osób bezpośrednio zakupujących działki od Szwejcera dominowali Polacy. Mniejszy udział mieli Żydzi i Niemcy, łącznie stanowili oni jednak ok. 40% nabywców działek. Spośród ponad 400 sprzedanych działek tylko 183 z nich nie zmieniło w okresie międzywojennym właściciela. Pozostałe były najczęściej obie-

Rys. 1. Plan sytuacyjny działek w Kolumnie pochodzących z parcelacji w 1927 r. i 1931 r. oraz zachodzące w nim zmiany w latach 1927—1981

1 — działki pochodzące z parcelacji w 1931 r., które nie zostały sprzedane — obecnie nie istnieją; 2 — działki scalone; 3 — działki wtórnie podzielone; 4 — nowo wyznaczone ulice; 5 — granica między obszarami rozparcelowanymi w 1927 r. i 1931 r.; A—B — grunty majątku Wierzchy; B—C — grunty kolonii Orpelów; C—D — grunty kolei państwowej; D—E — grunty kolonii Orpelów; E—F — grunty majątku Przygoń; F—G — grunty majątku Wierzchy; G—H — grunty dóbr Łask; H—I — grunty wsi Barycz; I—J — grunty dóbr Łask; J—K — grunty wieczysto-czynszowej dzierżawy Kolumna; K—L — grunty dóbr Łask; L—M — grunty wsi Kolumna; M—N — grunty wsi Wierzchy; N—O — grunty majątku Wierzchy; O—A — grunty kolei państwowej

Fig. 1. Le plan d'ensemble de parcelles résultant de la lotisation en 1927 et 1931 et les changements s'y étant opérés dans les années 1927—1981

1 — parcelles nées de la lotisation en 1931 qui n'ont pas été vendues, n'existant plus; 2 — parcelles remembrées; 3 — parcelles secondairement partagées; 4 — rues nouvellement délimitées; 5 — limites entre les terrains lotis en 1927 et ceux lotis en 1931; A—B — terres du bien Wierzchy; B—C — terres de la colonie Orpelów; C—D — terres des chemins de fer d'état; D—E — terres de la colonie Orpelów; E—F — terres du bien Przygoń; F—G — terres du bien Wierzchy; G—H — terres du domaine Łask; H—I — terres du village Barycz; I—J — terres du domaine Łask; J—K — terres de louage éternel de Kolumna; K—L — terres du domaine Łask; L—M — terres du village Kolumna; M—N — terres du village Wierzchy; N—O — terres du bien Wierzchy; O—A — terres des chemins de fer d'état

ktem spekulacji (90%)¹, chociaż część z nich zmieniła właściciela w drodze spadku, darowizny, zamiany (10%). Najintensywniejszy „obróć” działkami miał miejsce w latach 1930—1932, w których pierwotni nabywcy, głównie Polacy, odsprzedawali z zyskiem działki, prawie wyłącznie Żydom i Niemcom. W połowie lat trzydziestych następuje stabilizacja własności i większość działek jest już zagospodarowana. Działki w Kolumnie pochodzące z parcelacji w 1927 r. zakupiły przede wszystkim osoby dobrze sytuowane materialnie: fabrykanci, przemysłowcy, kupcy. Mniej liczną grupę nabywców stanowili urzędnicy, rzemieślnicy, drobni kupcy, magazynierzy, mistrzowie łódzkich fabryk i inni. Nabywcy pochodzili głównie z Łodzi (65%), Pabianic (20,4%) i Łasku (8,2%).

Po usilnych zabiegach w 1931 r. J. Szwejcera uzyskał od władz zgodę na dalszą parcelację terenów leśnych leżących na północ i południe od szosy Pabianice-Łask. W tej części lasu wydzielono 297 działek letniskowych oraz tereny przeznaczone pod szkołę i park. Wzdłuż szosy po obu jej stronach pozostawiono wolne w przyszłości od zabudowy pasy leśne. Tutaj pierwsze działki J. Szwejcera sprzedał dopiero w styczniu 1935 r. Zainteresowanie kupnem działek było jednak niewielkie i do wybuchu II wojny światowej J. Szwejcera sprzedał zaledwie 24 działki. Były one usytuowane w bezpośrednim sąsiedztwie działek pochodzących z poprzedniej parcelacji. Zakupili je głównie Żydzi. Małe zainteresowanie kupnem działek w tej części powstającego osiedla było spowodowane wysokimi cenami, co w dużym stopniu ograniczało możliwości spekulacji oraz łatwością odkupienia działek w obszarze rozparcelowanym w 1927 r., gdzie działki były już w znacznym stopniu zagospodarowane.

W 1927 r. rozparcelowano 113,1 ha terenów leśnych i wydzielono 427 działek, natomiast w 1931 r. 80,6 ha lasu i wyznaczono 298 działek. Łącznie więc parcelacją objęto 193,7 ha terenów leśnych i wydzielono 625 działek. Dominowały liczebnie i powierzchniowo działki małych i średnich rozmiarów. Strukturę wielkości działek ilustruje tab. 1.

Według planu parcelacyjnego z 1927 i 1931 r. Miasto-Las Kolumna ma zwarty układ przestrzenny, który został oparty na dwóch ciągach komunikacyjnych: linii kolejowej i drodze kołowej, przebiegającej równoleżnikowo. Droga kołowa dzieliła Miasto-Las Kolumnę na dwie mniej więcej równe części: północną i południową. Część północną przeci-

¹ W początkowym okresie, wg woli J. Szwejcera, sprzedawano działki jedynie chrześcijanom. Wielu Polaków nabywało działki w cenie 0,5—2,5 zł za 1 m², a następnie odsprzedawano Żydom, ale już w cenie 5—6 zł za 1 m². Uzyskiwany jednorazowo zarobek przekraczał więc niekiedy 100—200% pierwotnie wydanej kwoty na zakup działki.

Tabela 1

Struktura wielkości działek w Kolumnie powstałych w wyniku parcelacji terenów leśnych w 1927 r. i w 1931 r.

La structure des grandeurs des parcelles nées de la lotisation des terrains sylvestres dans les années 1927 et 1931

Wielkość działki w m ² La grandeur de la parcelle en m ²	Parcelacja w 1927 r. La lotisation en 1927						Parcelacja w 1931 r. La lotisation en 1931					
	liczba działek le nombre des parcelles		powierzchnia działek la superficie des parcelles		liczba działek le nombre des parcelles		powierzchnia działek la superficie des parcelles		liczba działek le nombre des parcelles		powierzchnia działek la superficie des parcelles	
	liczba	%	m ²	%	liczba	%	m ²	%	liczba	%	m ²	%
	le nombre				le nombre				le nombre			
do 1000	3	0,7	2 965	0,3	—	—	—	—	—	—	—	—
1001 — 2000	246	57,6	390 727	34,5	157	52,7	292 454	36,3	157	52,7	292 454	36,3
2001 — 3000	111	26,0	269 775	23,8	117	39,3	267 280	33,1	117	39,3	267 280	33,1
3001 — 4000	31	7,2	107 232	9,5	12	4,0	39 841	4,9	12	4,0	39 841	4,9
4001 — 5000	16	3,7	71 094	6,3	4	1,3	17 591	2,2	4	1,3	17 591	2,2
powyżej 5000	20	4,8	289 419	25,6	8	2,7	189 185	23,5	8	2,7	189 185	23,5
Ogółem	427	100,0	1 131 212	100,0	298	100,0	806 351	100,0	298	100,0	806 351	100,0

Źródło: Obliczenia autora na podstawie rejestru pomiarowego opracowanego przez mierniczego T. Radzika zawartego w księgach wieczystych Łask-Lasy Kolumna, nr 345, 346—360 (por. M. Kubiak 1982).

nała linia kolejowa. Niewielki skrawek Kolumny na północ od torów kolejowych miał prostokątny układ przestrzenny. Natomiast obszar pomiędzy torami PKP a drogą Pabianice-Łask miał układ promienisty. Od (założonej w 1930 r.) stacji kolejowej rozchodziły się promienieście trzy ulice w kierunku południowym, połączone w niewielkiej odległości od stacji łukiem ulic obwodowych. Pozostałe ulice w tej części osiedla dochodzą do linii kolejowej pod ostrymi kątami. Im bliżej drogi kołowej tym układ przestrzenny nabierał coraz wyraźniej cech szachownicy. Część południowa osiedla we wschodnim fragmencie miała układ promienisty oparty o rondo, w którym zbiegało się pięć ulic; natomiast zachodni fragment miał regularny układ szachownicy. Całość przyjmuje kompozycję parkową (rys. 1).

Osiedle rozpoczęło zagospodarowywać na początku lat trzydziestych. Zagospodarowanie objęło indywidualne inwestycje budowlane na zakupionych działkach oraz niezbędne do sprawnego funkcjonowania osiedla urządzenia publiczne.

Ludność polska, posiadająca działki w Kolumnie, budowała drewniane domy parterowe o małej kubaturze przeznaczone do własnego użytku. Natomiast zasobniejsza od Polaków ludność żydowska i niemiecka budowała duże i wygodne domy drewniane o starannie urządzonych wnętrzach. Budowano je często w celu wynajmowania pokoi letnikom². Niekiedy były to luksusowe pensjonaty (w liczbie 6) ze wszystkimi wygodami i pełną obsługą. Łącznie przed II wojną światową funkcjonowało w Kolumnie ok. 160 domów letniskowych, w których wg szacunku było 5760 miejsc noclegowych³. Było także 30 pensjonatów, w tym 11 czynnych cały rok.

Zabudowa osiedla powstająca w latach trzydziestych była mało zróżnicowana pod względem stylu i formy architektonicznej. Budynki były przeznaczone do wypoczynku latem. Budowano je (w 90%) z drewna i o cienkich ścianach (od kilku do kilkudziesięciu centymetrów grubości). Domy posiadały niemal ze wszystkich stron prostokątne lub wieloboczne przybudówki i werandy ciągnące się na całej wysokości budynku, które stanowiły duże i przeszklone płaszczyzny. Niektóre budynki w przyziemiu miały kształt drukowanej litery E. Domy miały przeważnie dachy wielospadowe, na ogół strome z charakterystycznymi facjatkami.

² W okresie trzech letnich miesięcy za pokój z kuchnią letnicy płacili 300—400 zł, za dwa pokoje z kuchnią 500—600 zł. Tańsze były kwatery w pobliżu rzeki, gdzie budynki nie posiadały elektryczności — tutaj za pokój z kuchnią płacono ok. 200 zł (T. Klajnert 1959).

³ Na podstawie przeprowadzonych wywiadów i obecnej inwentaryzacji oraz przyjęcia założenia, że w każdym domu było 12 izb, z których każda miała 3 miejsca noclegowe otrzymano podaną wielkość miejsc noclegowych.

Z inwestycji publicznych najważniejsze było założenie w 1930 r. przystanku kolejowego oraz położenie w 1939 r. nawierzchni kostkowej na drodze łączącej Kolumnę z Łodzią i Pabianicami. W 1938 r. Kolumna otrzymała zasilanie energią elektryczną z Łodzi. Powstało też wiele urządzeń bezpośrednio związanych z funkcją wypoczynkową osiedla. Założono dwie płatne plaże nad Grabią i Pałusznicą oraz dwa korty tenisowe. Powstało też kilka lokali rozrywkowych.

Omówione zagospodarowanie wypoczynkowe umożliwiało w sezonie letnim jednorazowo wypoczynek pobytowy 5—6 tys. osób. Dominował wypoczynek rodzinny. Lepiej sytuowane rodziny łódzkich i pabianickich kupców, drobnych fabrykantów i urzędników wypoczywały w ciągu trzech miesięcy letnich. Na letnisku przebywała najczęściej „pani domu” z dziećmi i ewentualnie służbą. Natomiast „pan domu” dojeżdżał do rodziny po pracy lub w dni świąteczne. Obok wypoczynku rodzinnego organizowano także dla dzieci wypoczynek kolonijny, np. w pensjonacie W. Krzymińskiego. Istniała także forma wypoczynku weekendowego, w którym brało udział jednorazowo ok. 1 tys. osób przyjeżdżających tutaj z Łodzi i Pabianic. Stałej ludności w Kolumnie było w latach trzydziestych niewiele, ok. 500 osób. Był to przeważnie personel zatrudniony w pensjonatach oraz dozorca prywatnych domów letniskowych. Liczba jednorazowo przebywających w Kolumnie letników była w ciągu lata wielokrotnie większa aniżeli stałych mieszkańców. Na tej podstawie można stwierdzić, że Kolumna w latach trzydziestych miała w pełni rozwiniętą funkcję wypoczynkową.

2. UPADEK FUNKCJI WYPOCZYNKOWEJ KOLUMNY W OKRESIE WOJNY I PIERWSZEGO 20-LECIA POWOJENNEGO

W okresie okupacji niemieckiej do Kolumny i sąsiednich wsi, np. Teodory, Wiewiórczyn, przybyła grupa ludności z Wołynia i Besarabii. Wojna nie spowodowała większych zniszczeń w Kolumnie. W czasie jej trwania powstały nawet niektóre obiekty publiczne, jak murowana poczekalnia kolejowa czy kino — zamienione czasowo po wojnie na kościół. Po wyzwoleniu spod okupacji niemieckiej istniała tu placówka Państwowego Urzędu Repatriacyjnego, która osiedlała tutaj Polaków repatriowanych z dawnych terenów wschodnich państwa polskiego. Osiedliło się tutaj wielu repatriantów z okolic Wilna. Istniejące po wojnie trudności mieszkaniowe w Łodzi spowodowały, że Kolumnę (posiadającą pewne nadwyżki mieszkań letniskowych) w latach 1950—1951 objęto akcją zasiedlania ludnością robotniczą z walących się domów

w Łodzi⁴. Tak więc wydarzenia z okresu wojny, a zwłaszcza pierwszych lat powojennych przerwały w Kolumnie rozwój funkcji wypoczynkowej, a następnie doprowadziły do znacznego jej zredukowania i pojawienia się nowej funkcji dominującej, a mianowicie mieszkaniowej. Ta powojenna ewolucja funkcjonalna zakończyła się w połowie lat pięćdziesiątych. W jej wyniku Kolumna stała się podmiejską osadą mieszkaniową charakteryzującą się codziennymi dojazdami pracowniczymi do Łodzi i Pabianic. W 1958 r. Kolumna liczyła 2717 stałych mieszkańców. Czynnych zawodowo było 893 osoby (tj. ok. 33% ogółu mieszkańców). Spośród tych osób do pracy do Łodzi dojeżdżało codziennie 368 osób (tj. 41,2% ogółu czynnych zawodowo), a do Pabianic 248 osób (tj. ok. 28%). Łącznie Łódź i Pabianice dawały zatrudnienie blisko 3/4 ogółu czynnym zawodowo mieszkańcom Kolumny (T. Klajnert 1959).

W 1958 r. funkcja wypoczynkowa nie miała dla Kolumny już takiego znaczenia jak w latach trzydziestych. Wypoczynek letni odbywał się na niewielką skalę. Uwarunkowany był raczej tradycjami i walorami środowiska przyrodniczego Kolumny aniżeli stanem jej zagospodarowania rekreacyjnego. Część przedwojennych pensjonatów przeznaczono po wojnie na ośrodki kolonijne i FWP. Większość zagospodarowanych działek letniskowych przejęła funkcję mieszkaniową, tylko nieliczne — zwłaszcza nie zagospodarowane — utrzymali dotychczasowi właściciele i przeznaczyli je na indywidualny wypoczynek. Niewielka, w stosunku do okresu przedwojennego, liczba letników korzystała na ogół z wynajmowanych pomieszczeń u stałych już w tym czasie mieszkańców Kolumny. Tereny posesji wykorzystywanych w celach wypoczynkowych występują teraz na całym obszarze Kolumny w znacznym rozproszeniu.

Latem 1958 r. największe znaczenie miał wypoczynek kolonijny dzieci. W czterech ośrodkach kolonijnych w sierpniu 1958 r. wypoczywało ok. 920 dzieci, głównie w wieku 3,5—7 lat. Obok kolonii istniała w ramach FWP instytucja wczasów matki z dzieckiem. Przyjeżdżały tutaj matki z dziećmi z całej Polski. Wczasy organizowane w FWP umożliwiały wypoczynek ok. 500 osobom. Mniej więcej podobna liczba osób (489) wypoczywała na indywidualnych letniskach. Letnicy ci latem 1958 r. wynajmowali 146 izb, tj. 9% ogółu istniejących izb w Kolumnie. Spośród nich 110 izb znajdowało się w 52 domach, w których średnia gęstość stałego zaludnienia wahała się w granicach 0,5—1,9

⁴ Dokumentuje to pochodzenie terytorialne (wg miejsca urodzenia) obecnych mieszkańców. W Kolumnie 35% to rodziny repatriantów, 25% — rodziny przesiedlone z Łodzi i Pabianic, 20% — rodziny przybyłe z okolic Kolumny, 15% — rodziny miejscowe (potomkowie dozorców i pierwotni właściciele działek), 5% — rodziny przybyłe z dalszych okolic kraju (A. Klimczak 1978).

osoby na izbę. Pozostałe 36 izb znajdowało się w 19 budynkach o stałym zaludnieniu 2—5 osób na izbę. W tych 146 izbach wypoczywało 489 osób. Wśród nich 76% było pracownikami umysłowymi, a pozostali byli pracownikami fizycznymi. Prawie połowę letników stanowiły dzieci i młodzież (odpowiednio 144 i 66). Wśród pozostałych letników przeważały kobiety (165) nad mężczyznami (118). Dodatkowo do rodzin będących na letniskach dojeżdżało codziennie po pracy 113 osób. W każdą też pogodną niedzielę i święta przyjeżdżała do Kolumny znaczna liczba osób na wypoczynek weekendowy nad rzekę i do lasu. Sądząc z liczby sprzedawanych biletów kolejowych takie przyjazdy weekendowe szacowano na ok. 600 osób (T. Klajnert 1959). Szacunek całkowitej wielkości ruchu wypoczynkowego w sierpniu 1958 r. przedstawia tab. 2.

Tabela 2

Szacunek wielkości ruchu wypoczynkowego w Kolumnie
w sierpniu 1958 r.

L'estimation de la grandeur du mouvement de repos
à Kolumna en août 1958

Wyszczególnienie La spécification	Liczba osób Le nombre des personnes
Wypoczywający na:	
koloniach	922
FWP	500
letniskach	489
dojeżdżający do letników	113
weekendy	600
Ogółem	2 624

Zródło: Zestawiono na podstawie pracy T. Klajnert (1959).

W styczniu 1960 r. Kolumnę przekształcono w osiedle. W jego skład oprócz dawnej wsi i osady Miasto-Las Kolumna włączono osadę Przygoń, Kolonię Poleszyn i Orpelów oraz wieś Wierzchy. W ten sposób Kolumna zwiększyła powierzchnię do 4,54 km² i liczbę ludności do 4059 osób. Po roku 1960 wzrosło w Kolumnie zapotrzebowanie na tereny budowlane. Nowo włączone, duże i niezalesione tereny zostały szybko wykorzystane przez budownictwo mieszkaniowe i letniskowe. Tym samym częściowo uniknięto zbyt dużego wypełnienia zabudową mieszkaniową terenów dawnego Miasta-Lasu Kolumny. Jednak w końcu lat sześćdziesiątych, a zwłaszcza w latach siedemdziesiątych i tutaj

też nasilił się proces wtórnego podziału działek pochodzących z pierwszej parcelacji. Proces ten trwa nadal i ostatnio wykazuje dość wyraźny wzrost, na co wskazują informacje zawarte w księgach ewidencji gruntów (wg. kwerendy autora przeprowadzonej w czerwcu 1984 r.). Wtórnemu podziałowi podlegały tutaj przede wszystkim działki małe o powierzchni 2000 m². Pod budownictwo mieszkaniowe włączono także część obszaru objętego parcelacją w 1931 r. położoną na północ od szosy. Natomiast wyłączono spod zabudowy mieszkaniowej i lotniskowej cały fragment lasu (50 ha) objęty planem parcelacyjnym z 1931 r. położony na południe od szosy. Wszystkie zmiany układu przestrzennego obejmujące dawne Miasto-Las Kolumnę przedstawiono na rys. 1.

3. PRÓBA CZĘŚCIOWEJ RENOWACJI FUNKCJI WYPOCZYNKOWEJ KOLUMNY W OKRESIE WSPÓŁCZESNYM

Od końca lat sześćdziesiątych są podejmowane w Kolumnie próby częściowej renowacji funkcji wypoczynkowej. Składają się na nie działania inwestycyjne polegające na konserwacji i rozbudowie infrastruktury wypoczynkowej zarówno uspołecznionej, jak i prywatnej oraz na zajmowaniu nowych terenów przez działki i domy letniskowe. O podjęciu prób renowacji funkcji wypoczynkowej Kolumny zdecydowały niewątpliwie trzy czynniki: 1) utrzymująca się do dziś wśród mieszkańców Łodzi tradycyjna znajomość Kolumny jako osiedla letniskowego; 2) dobre dla wypoczynku warunki przyrodnicze, na które składają się: suchy sosnowy las (na piaszczystych glebach) zapewniający korzystny dla zdrowia mikroklimat oraz przepływające w pobliżu rzeki: Grabia i Pałusznicza; 3) dogodne połączenie komunikacyjne Kolumny z Łodzią (ok. 30 km), Pabianicami (ok. 15 km) i Sieradzem (ok. 30 km).

3.1. Zagospodarowanie wypoczynkowe

Zewnętrznym wyrazem zachodzącej współcześnie renowacji funkcji wypoczynkowej Kolumny jest istniejące zagospodarowanie i ruch wypoczynkowy.

Podstawowym elementem zagospodarowania wypoczynkowego jest baza noclegowa. W Kolumnie tworzą ją ośrodki wypoczynkowe zakładów pracy, ośrodki kolonijne, domy wczasowe FWP, zajazd wraz z campingiem, kwatery prywatne i domy letniskowe. Pojemność wymienionej bazy noclegowej osiąga jednorazowo 2105 miejsc (tab. 3). Przeważają w niej miejsca wykorzystywane w sezonie letnim (ok. 80%). Miejsc

noclegowych funkcjonujących cały rok jest tylko 405, tj. 20% pojemności bazy noclegowej Kolumny.

Tabela 3

Pojemność bazy noclegowej w Kolumnie (stan 1981 r.)

La contenance de la base de couchage à Kolumna (état de 1981)

Wyszczególnienie La spécification	Miejsca noclegowe Les places de couchage		
	ogółem au total	w tym: y compris	
		stałe stables	sezonowe saisonniers
Ośrodek wypoczynkowy Przędzalni Czesankowej im. Gwardii Ludowej „Polmerino” w Łodzi	70	—	70
Ośrodek wypoczynkowy ZPDz „Olimpia” w Łodzi	150 ^a	—	150
Ośrodek kolonijny PZPB „Pamotex” w Pabianicach	288	288	—
Ośrodek kolonijny Zjednoczenia Gospodarki Komunalnej Zakładu Szkolenia i Usług Bytowych w Łodzi	164	—	164
Ośrodek kolonijny Wojewódzkiego Urzędu Poczty w Sieradzu	175	—	175
Ośrodek kolonijny ZPO „Zeta” w Zgierzu	75	—	75
Ośrodek FWP	180	91	89
Zajazd „Jamboł”	38	26	12
Kwatery prywatne	200 ^b	—	200
Domy letniskowe	775 ^c	—	775
Ogółem	2 105	405	1 700

^a Ośrodek w latach osiemdziesiątych został poddany remontowi. Dane zaczerpnięto z pracy A. Klimczak (1978) i dotyczą 1977 r.

^b Obecnie żadna z kwater prywatnych nie jest zarejestrowana. Ich liczbę ustalono w wyniku obserwacji i wywiadów, z których wynika iż kilkadziesiąt rodzin udostępnia krewnym lub znajomym część swych pomieszczeń mieszkalnych, łącznie ok. 200 miejsc noclegowych w sezonie letnim.

^c Liczbę miejsc noclegowych w domach letniskowych określono przyjmując, że w każdym budynku letniskowym znajduje się 5 miejsc noclegowych.

Źródło: Według badań terenowych A. Matczaka (1982) i M. Kubiak (1982).

Najwięcej miejsc posiadają ośrodki kolonijne. Łącznie skupiają 1/3 wszystkich miejsc noclegowych (w tym 2/3 ogółu miejsc wykorzystywanych przez cały rok). Ośrodki kolonijne są zlokalizowane w południowo-wschodniej części Kolumny w obrębie sosnowego lasu i w pobliżu rzeki Pałusznicy. Łącznie zajmują ok. 15,5 ha powierzchni. Ich zabudowa składa się z drewnianych, parterowych budynków typu pawilonowego pochodzących z okresu międzywojennego oraz z nowoczes-

nych murowanych budynków powstałych w latach siedemdziesiątych. Najwyższy standard ma zabudowa ośrodka kolonijnego PZPB „Pamotex”. Ośrodek ten funkcjonuje cały rok. Poza sezonem letnim i zimowym przebywają tutaj na leczeniu, rehabilitacji i wypoczynku dzieci niepełnosprawne. Pozostałe ośrodki kolonijne mają niższy standard. Powojenne inwestycje sprowadzały się tutaj do konserwacji starych budynków, budowy paru nowych pawilonów i domków campingowych oraz przebudowy lub budowy własnego zaplecza gastronomicznego. Podobny standard mają też dwa zakładowe ośrodki wypoczynkowe dla dorosłych.

Ośrodek FWP posiada 6 domów czasowych. Są to dwukondygnacyjne pensjonaty przedwojenne zbudowane w latach trzydziestych i wyposażone w lokalne wodociągi i sieć kanalizacyjną. Pokoje mają dwu- i trzyosobowe. Trzy budynki są czynne cały rok, a pozostałe w sezonie letnim. FWP posiada też własne zaplecze gastronomiczne.

Ogólnodostępnym obiektem noclegowym jest zajazd „Jambol”. Jest to obiekt dwukondygnacyjny. Na parterze znajduje się część gastronomiczna, a na piętrze hotelowa. Zajazd dysponuje 13 pokojami dwuosobowymi. Obok zajazdu znajdują się 3 czteroosobowe domki campingowe czynne w okresie od czerwca do września.

W istniejącej obecnie w Kolumnie bazie noclegowej małą rolę odgrywają kwatery prywatne. Ich rola po II wojnie światowej systematycznie malała. O ile jeszcze na początku lat pięćdziesiątych z tych kwater korzystało ok. 1000 osób, to w 1960 r. już tylko 580 osób, w 1965 r. — 293 osoby, w 1970 r. — 202 osoby (A. Klimczak 1978) i obecnie w granicach 60—200 osób rocznie (M. Kubiak 1982, A. Matczak 1982).

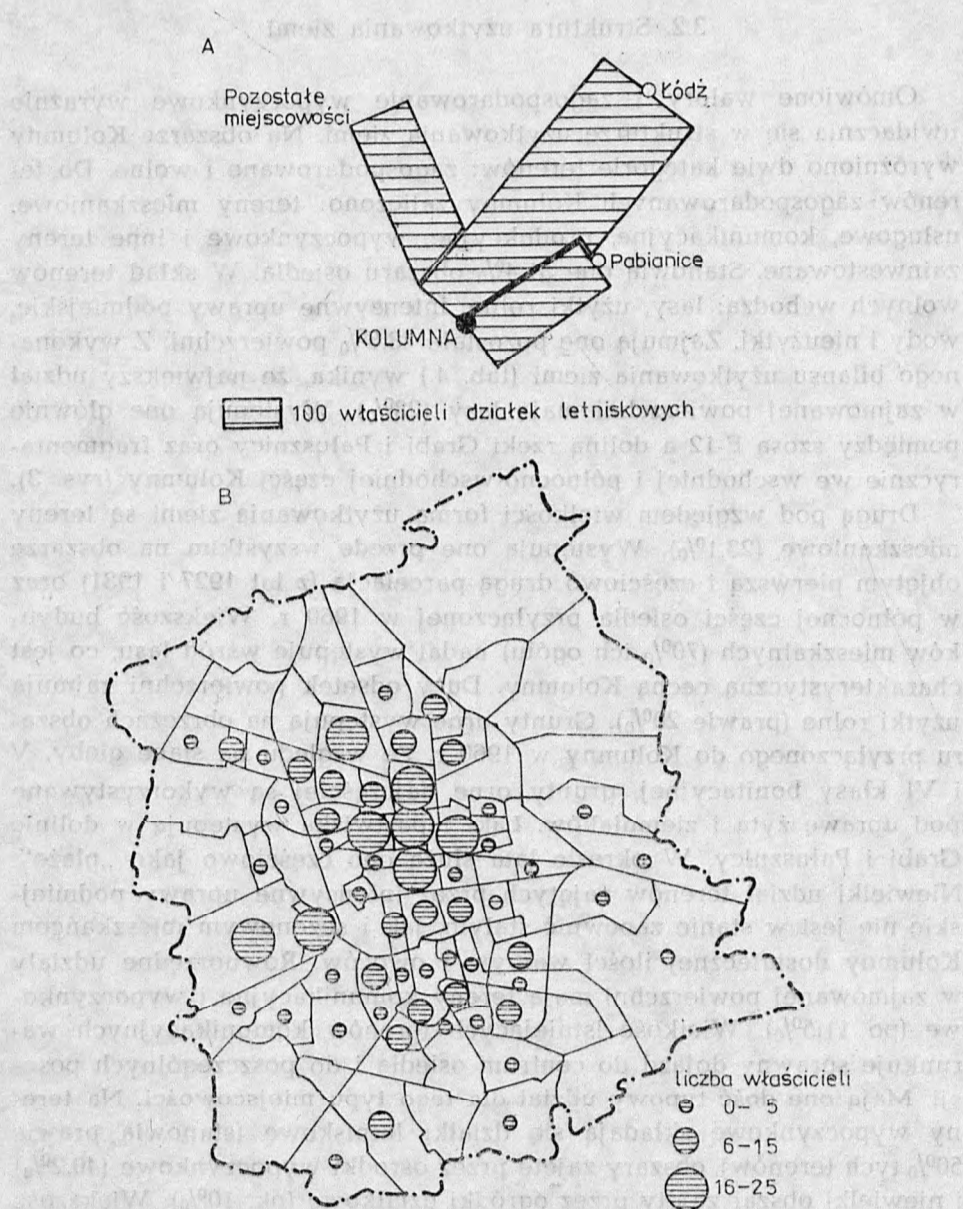
Natomiast poważne znaczenie w istniejącym zagospodarowaniu wypoczynkowym mają indywidualne domy letniskowe. Skupiają one 1/3 wszystkich miejsc noclegowych Kolumny. Zlokalizowane są głównie na obszarach włączonych do Kolumny w 1960 r. Największe ich skupiska występują w zachodniej części osiedla, gdzie w 1962 r. dokonano parcelacji części terenów „fabryczno-młyńskich” Kolumny z przeznaczeniem ich na działki letniskowe (91 działek o powierzchni 550—750 m²). Ogółem jest w Kolumnie 155 domów letniskowych. Ich właścicielami są głównie mieszkańcy Łodzi (70,6%) i Pabianic (20,9%). Na rys. 2 przedstawiono pochodzenie terytorialne właścicieli (posiadających prawo własności jest 779 osób) działek letniskowych. Dominują wśród nich również mieszkańcy Łodzi (50%) i Pabianic (23%). Spośród łódzian działki letniskowe posiadają głównie mieszkańcy północnej części Śródmieścia i sąsiadujących z nim bezpośrednio niewielkich fragmentów Bałut. Drugie skupisko, ale już mniejsze, właścicieli działek zamieszkuje południowo-zachodnie fragmenty Łodzi. Na posiadanych działkach budowa-

no domy letniskowe głównie w latach siedemdziesiątych. Przede wszystkim budowali je mieszkańcy Łodzi. Początkowo były to budynki drewniane, później wznoszono już murowane.

Wyposażenie Kolumny w obiekty bazy żywieniowej składa się z zamkniętych i otwartych zakładów gastronomicznych. Zamknięte obiekty żywieniowe służą wczasowiczom przebywającym w FWP, zakładowych ośrodkach wypoczynkowych i ośrodkach kolonijnych. Obiekty te dysponują ok. 1100 miejscami konsympcyjnymi. Natomiast z otwartych zakładów gastronomicznych korzystają stali mieszkańcy Kolumny oraz przebywający tu w sezonie letnicy. Zakłady te dysponują ogółem 454 miejscami konsumpcyjnymi, z czego 1/4 przypada na miejsca sezonowe. Ogólnie dostępna baza żywieniowa jest więc niewielkich rozmiarów. Na jedno miejsce konsumpcyjne przypada tutaj ponad 20 osób zamieszkałych na stałe i przyjezdnych w sezonie. Wymienione obiekty żywieniowe (zamknięte i otwarte) w dużym stopniu są zaopatrywane przez miejscowe zakłady przetwórcze, tj. piekarnię, masarnię, wytwórnię wód gazowanych.

W Kolumnie znajduje się kilkanaście punktów sprzedaży detalicznej oraz różnych usług. Jest tutaj 10 sklepów spożywczych, 2 cukiernie, sklep owocowo-warzywny, 3 kioski z napojami chłodzącymi czynne w okresie lata. W dni wolne od pracy większość tych punktów sprzedaży artykułów spożywczych (uspołeczniona) jest nieczynna, co jest dużym utrudnieniem dla wypoczywających tu osób. Pozostały zakres usług podstawowych zabezpieczają w Kolumnie: poczta, ośrodek zdrowia, apteka, 4 sklepy z artykułami przemysłowymi, księgarnia, Ośrodek Nowoczesna Gospodyni świadczący m. in. usługi krawieckie i dzieciarskie, 4 kioski „Ruchu”, zakład fotograficzny, a także kilka punktów naprawy obuwia, usług fryzjerskich i krawieckich.

W Kolumnie występuje brak wielu podstawowych urządzeń zabezpieczających wypoczynek. Przede wszystkim dotyczy to braku urządzonych kąpielisk i plaż. Stosunkowo płytka Grabia nie nadaje się bezpośrednio do kąpieli. Należy przygotować na niej odpowiednie kąpieliska. Znajdujące się nad nią naturalne plaże są zupełnie niezagospodarowane. Istniejące w pobliżu rzeki pole biwakowe jest pozbawione wody pitnej i wyposażenia w urządzenia sanitarne. Również niezmiernie ubogie jest wyposażenie Kolumny w urządzenia kulturalno-rozrywkowe. Wypoczywający tu w sposób zorganizowany mogą korzystać ze świetlic, bibliotek, sal telewizyjnych znajdujących się na terenie ośrodków wypoczynkowych. Natomiast pozostali mają tylko możliwość skorzystania z ogólnodostępnych kawiarni i kina.

Rys. 2 Pochodzenie terytorialne właścicieli posiadających działki letniskowe w Kolumnie (stan w 1984 r.)

A — wg miejscowości; B — wg jednostek urbanistycznych Łodzi

Fig. 2. L'origine territoriale des propriétaires des parcelles estivales à Kolumna (état de 1984)

A — selon les localités; B — selon les unités urbanistes de Łódź

3.2. Struktura użytkowania ziemi

Omówione walory i zagospodarowanie wypoczynkowe wyraźnie uwidacznia się w strukturze użytkowania ziemi. Na obszarze Kolumny wyróżniono dwie kategorie terenów: zagospodarowane i wolne. Do terenów zagospodarowanych Kolumny zaliczono: tereny mieszkaniowe, usługowe, komunikacyjne, produkcyjne, wypoczynkowe i inne tereny zainwestowane. Stanowią one 51,4% obszaru osiedla. W skład terenów wolnych wchodzi: lasy, użytki rolne, intensywne uprawy podmiejskie, wody i nieużytki. Zajmują one pozostałe 48,6% powierzchni. Z wykonanego bilansu użytkowania ziemi (tab. 4.) wynika, że największy udział w zajmowanej powierzchni mają lasy (28%). Występują one głównie pomiędzy szosą E-12 a doliną rzeki Grabi i Pałusznicy oraz fragmentarycznie we wschodniej i północno-wschodniej części Kolumny (rys. 3).

Drugą pod względem wielkości formą użytkowania ziemi są tereny mieszkaniowe (23,1%). Występują one przede wszystkim na obszarze objętym pierwszą i częściowo drugą parcelacją (z lat 1927 i 1931) oraz w północnej części osiedla przyłączonej w 1960 r. Większość budynków mieszkalnych (70% ich ogółu) nadal występuje wśród lasu, co jest charakterystyczną cechą Kolumny. Duży odsetek powierzchni zajmują użytki rolne (prawie 20%). Grunty orne występują na obrzeżach obszaru przyłączonego do Kolumny w 1960 r. Ze względu na słabe gleby, V i VI klasy bonitacyjnej, grunty orne najczęściej są wykorzystywane pod uprawę żyta i ziemniaków. Łąki i pastwiska występują w dolinie Grabi i Pałusznicy. W okresie lata służą one częściowo jako „plaże”. Niewielki udział terenów zajętych przez intensywne uprawy podmiejskie nie jest w stanie zapewnić stałym, jak i sezonowym mieszkańcom Kolumny dostatecznej ilości warzyw i owoców. Równorzędne udziały w zajmowanej powierzchni mają tereny komunikacyjne i wypoczynkowe (po 11,5%). Wielkość istniejących terenów komunikacyjnych warunkuje sprawny dojazd do centrum osiedla i do poszczególnych posesji. Mają one dość typowy udział dla tego typu miejscowości. Na terenach wypoczynkowych składają się działki letniskowe (stanowią prawie 50% tych terenów), obszary zajęte przez ośrodki wypoczynkowe (40,2%) i niewielki obszar zajęty przez ogródki działkowe (ok. 10%). Większość terenów zajmowanych przez działki letniskowe oraz ogrody działkowe znajduje się na obszarze przyłączonym do Kolumny w 1960 r., zwłaszcza w zachodniej i północnej jej części. Natomiast ośrodki wypoczynkowe koncentrują się w południowej części Kolumny. Tutaj znajdują się 4 największe zakładowe ośrodki kolonijne. Pozostałe obszary zajmowane przez ośrodki wypoczynkowe nie tworzą już przestrzennie zwa-

Rys. 3. Mapa użytkowania ziemi w Kolumnie (stan w 1981 r.)
 Fig. 3. La carte d'exploitation de la terre à Kolumna (état de 1984)

rtego kompleksu i występują głównie pomiędzy szosą E-12 a linią kolejową. Małych rozmiarów tereny produkcyjne (3%) są zlokalizowane w północnej i zachodniej części Kolumny. W północnej części osiedla znajdują się zakłady rolno-spożywcze, które nie są uciążliwe dla środowiska przyrodniczego. Pewne zagrożenie dla tego środowiska może mieć natomiast zakład prefabrykatów budowlanych znajdujący się w zachodniej części Kolumny. Blisko 2% udziału w powierzchni Kolumny przypada na tereny usługowe. Największa ich koncentracja występuje w centralnej części osiedla, głównie wzdłuż ul. Armii Ludowej będącej fragmentem szosy E-12.

Tabela 4

Struktura użytkowania ziemi w Kolumnie w 1981 r.

La structure de l'exploitation de la terre à Kolumna en 1981

Formy użytkowania ziemi Les formes de l'exploitation de la terre	Powierzchnia La superficie	
	m ²	%
Tereny zagospodarowane	2 447 773	51,4
w tym:		
mieszkaniowe	1 113 719	23,1
usługowe	92 381	1,9
komunikacyjne	540 805	11,5
produkcyjne	142 850	3,0
wypoczynkowe	539 024	11,5
w tym:		
tereny działek lotniskowych	254 572	5,3
tereny ośrodków wypoczynkowych	226 952	4,7
tereny ogródków działkowych	57 500	1,5
inne tereny zainwestowane	18 994	0,4
Tereny wolne	2 334 542	48,6
w tym:		
lasy	1 351 765	28,0
użytki rolne	899 500	18,9
intensywne uprawy podmiejskie	3 045	0,1
wody	68 332	1,4
nieużytki	11 900	0,2
Ogółem	4 782 315	100,0

Źródło: Obliczenia autora na podstawie wykonanej mapy użytkowania ziemi.

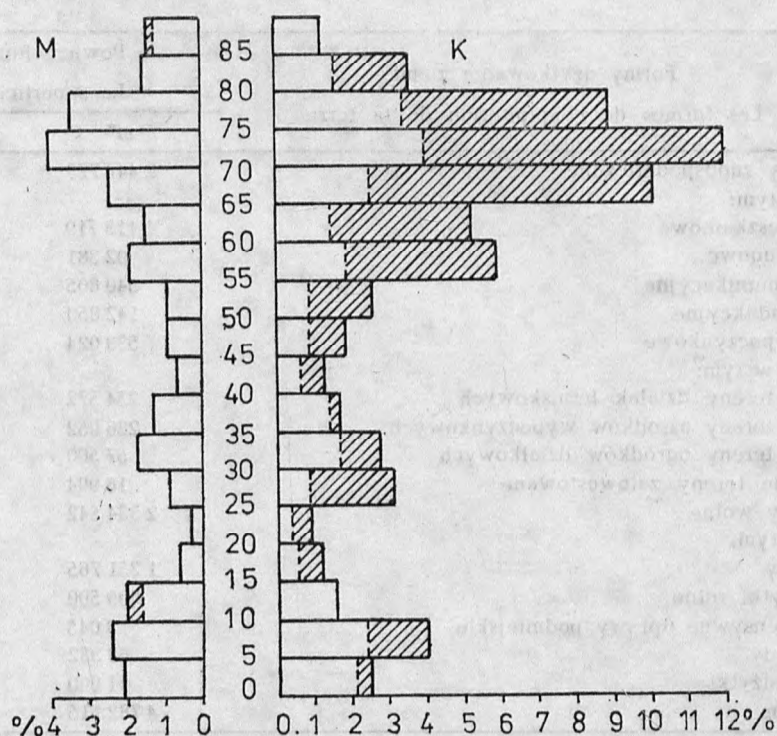
Rozmieszczenie przestrzenne wyróżnionych form użytkowania ziemi ma swoje uwarunkowania w genezie osiedla. Na obszarze objętym pierwszą i drugą parcelacją dominują tereny mieszkaniowe z niezagos-

podarowanymi terenami leśnymi oraz znaczącym udziałem terenów wypoczynkowych i usługowych. Natomiast użytki rolne oraz tereny produkcyjne koncentrują się na obszarach przyłączonych do Kolumny w 1960 r. Układ przestrzenno-funkcjonalny osiedla jest więc mało zróżnicowany.

3.3. Ruch wypoczynkowy

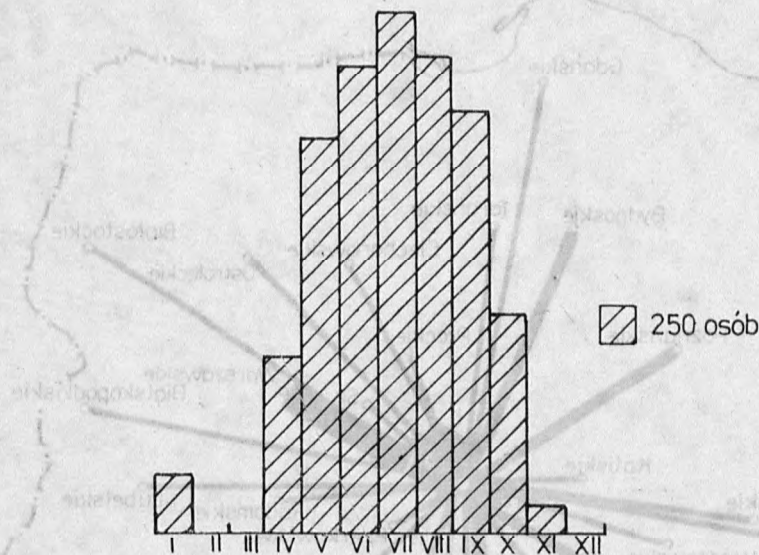
Sprzyjające warunki naturalne i istniejące zagospodarowanie wypoczynkowe przyciągają do Kolumny znaczną liczbę wczasowiczów korzystających z wypoczynku pobytowego i świątecznego.

Wypoczynek pobytowy obejmuje osoby korzystające z wczasów FWP, wczasów zakładowych, kolonii letnich, zimowisk i pobytów sanatoryjnych oraz letnisk.

Rys. 4. Struktura płci i wieku osób wypoczywających w ośrodku FWP w Kolumnie w 1981 r. (wg. M. Kubiak 1982)

Fig. 4. La structure du sexe et de l'âge des personnes se reposant à FWP (Fonds des vacances des Salariés) à Kolumna en 1981 (d'après M. Kubiak 1982)

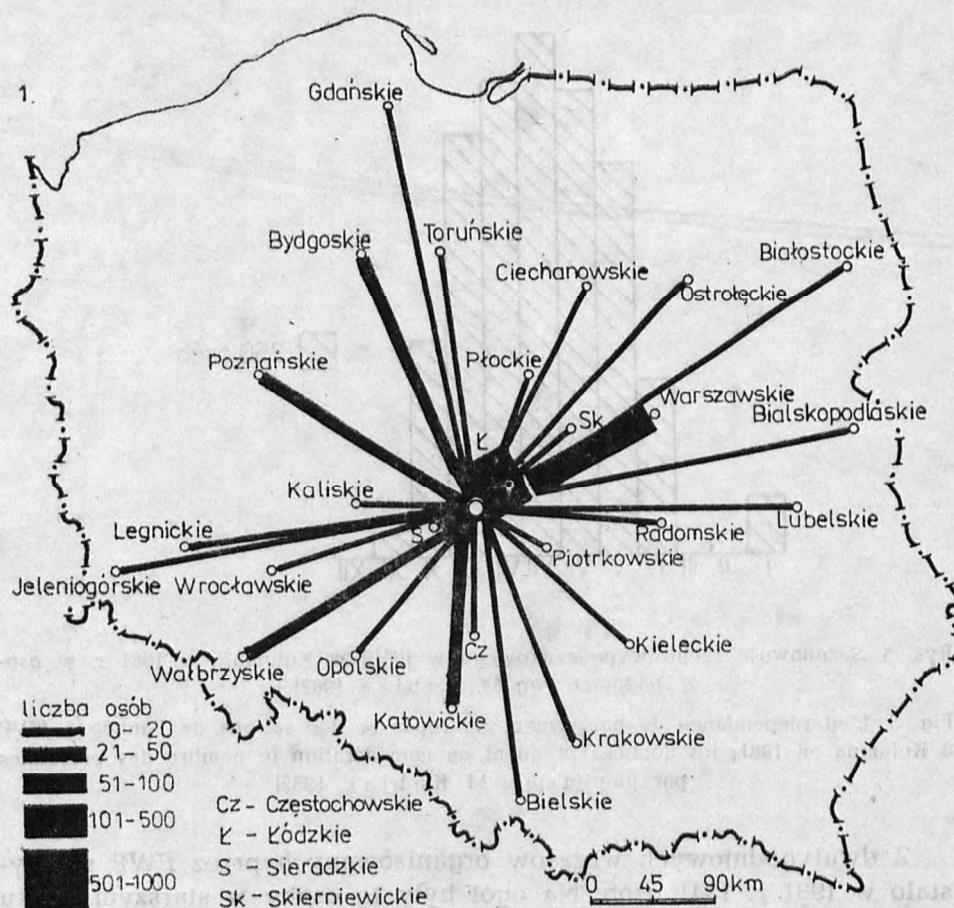

Rys. 5. Sezonowość ruchu wypoczynkowego w FWP w Kolumbie w 1981 r. w osobodniach (wg M. Kubiak 1982)

Fig. 5. L'interdépendance du mouvement de repos et des saisons de l'année à FWP à Kolumna en 1981; les données prennent en considération le nombre des personnes par jour (d'après M. Kubiak, 1982)

Z dwutygodniowych wczasów organizowanych przez FWP skorzystało w 1981 r. 1341 osób. Na ogół były to osoby w starszym wieku (emeryci) oraz rodziny z dziećmi, które wypoczywały wyłącznie w sezonie letnim. Wśród wczasowiczów — zwłaszcza wśród osób starszych — przeważały kobiety (70% ogółu wypoczywających — rys. 4.). Sezon wczasowy w FWP rozpoczyna się w drugiej dekadzie kwietnia i trwa do końca roku kalendarzowego. Najwięcej osób na wczasach FWP przebywa w miesiącach letnich (rys. 5.). Z wczasów FWP najczęściej korzystają mieszkańcy miejskiego województwa łódzkiego (57,7%) i stołecznego warszawskiego (25,8%) (rys. 6.). W ostatnich latach obserwuje się spadek liczby wczasowiczów korzystających z wypoczynku w FWP. O ile jeszcze do roku 1978 ośrodek FWP w miesiącach letnich wynajmował 20 dodatkowych miejsc w kwaterach prywatnych, to w 1981 r. posiadał znaczną rezerwę miejsc, którą w okresie wakacji wykorzystywały kolonie (147 dzieci).

Mniejszą rolę w ruchu wypoczynkowym mają dwa zakładowe ośrodki wypoczynkowe. Pod koniec lat siedemdziesiątych wypoczywało

Rys. 6. Pochodzenie terytorialne osób wypoczywających w FWP w Kolumbie w 1981 r. wg województw (wg. M. Kubiak 1982)

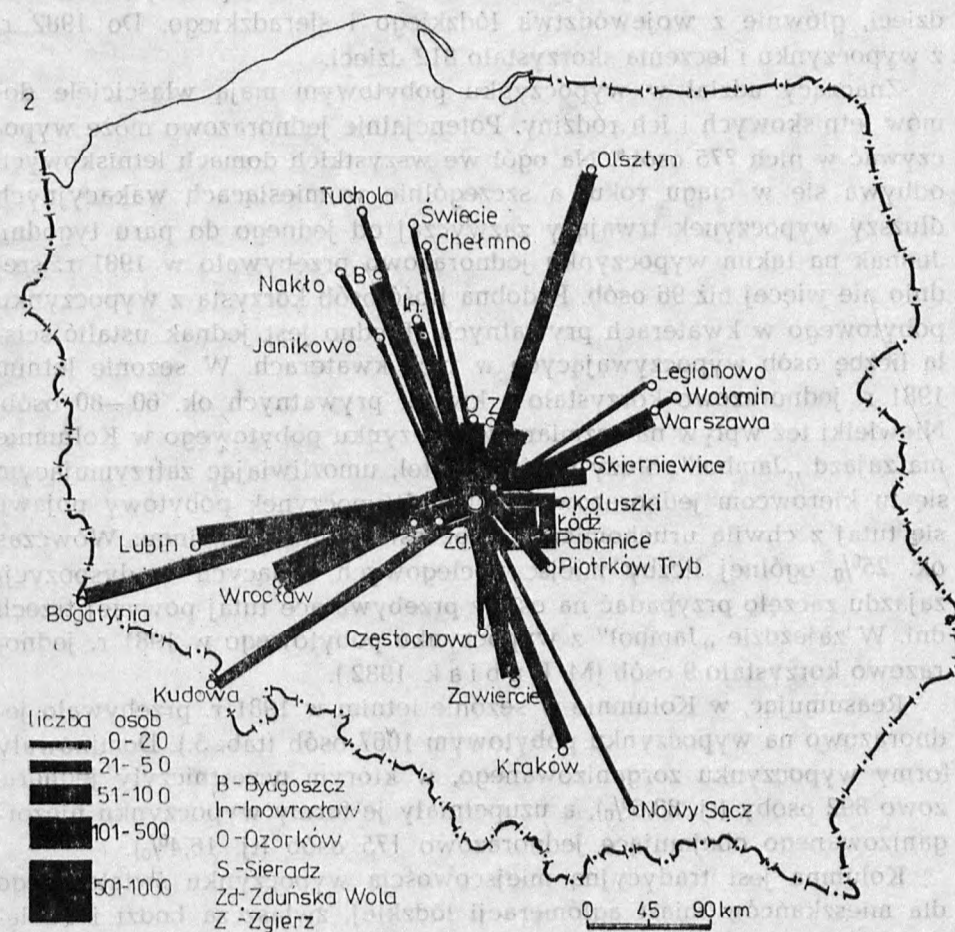
Fig. 6. L'origine territoriale des personnes se reposant à FWP à Kolumba selon les voïevodies (d'après M. Kubiak 1982)

w nich łącznie ok. 700 osób rocznie⁵. W obu ośrodkach był to wypoczynek rodzinny. Wypoczywają na ogół łodzianie z małymi dziećmi.

Największy udział w pobytowym ruchu wypoczynkowym w 1981 r. mieli uczestnicy kolonii. Tę formę wypoczynku dzieci organizowano w czterech ośrodkach zakładowych i w FWP. Łącznie na koloniach letnich przebywało 2279 dzieci. Czas trwania poszczególnych turnusów

⁵ W ośrodku campingowym należącym do Przędzalni Czesankowej w Łodzi wypoczywało w 1981 r. 378 osób. Natomiast ośrodek „Olimpia” w 1981 r. był w remoncie, ale w 1977 r. wypoczywało tutaj 347 osób (A. Klimczak 1978).

letnich wynosi od 19 dni w FWP do 21 dni w ośrodkach zakładowych. Uczestnicy kolonii letnich pochodzili przede wszystkim z Łodzi, Pabianic, Zgierza, Sieradza, Wrocławia oraz z wielu innych miast kraju. Przyjazdy dzieci spoza regionu łódzkiego wiążą się z szeroko prowadzoną akcją wymiany miejsc kolonijnych w obrębie tej samej branży przemysłu (rys. 7.).

Rys. 7. Pochodzenie terytorialne uczestników kolonii letnich w Kolumbie w 1981 r.

Fig. 7. L'origine territoriale des participants des colonies d'été à Kolumba en 1981

Dla dzieci i młodzieży jest organizowany także wypoczynek zimowy. Ma on jednak znacznie mniejszy zakres aniżeli letni. W 1981 r. w zimowisku organizowanym w ośrodku „Pamotexu” oraz FWP wzięło

udział łącznie 362 uczniów ze szkół podstawowych i ponadpodstawowych.

Poza okresem wakacji letnich i ferii zimowych jest organizowany także wypoczynek pobytowy dzieci połączony z leczeniem wad postawy. Jest to swoiste sanatorium rehabilitacyjne, które funkcjonuje od 1979 r. w ośrodku „Pamotexu”, a powstało z inicjatywy Instytutu Matki i Dziecka w Łodzi. Na jednym 28-dniowym turnusie przebywa ok. 100 dzieci, głównie z województwa łódzkiego i sieradzkiego. Do 1982 r. z wypoczynku i leczenia skorzystało 812 dzieci.

Znaczący udział w wypoczynku pobytowym mają właściciele domów letniskowych i ich rodziny. Potencjalnie jednorazowo może wypoczywać w nich 775 osób⁶. Na ogół we wszystkich domach letniskowych odbywa się w ciągu roku, a szczególnie w miesiącach wakacyjnych dłuższy wypoczynek trwający zazwyczaj od jednego do paru tygodni. Jednak na takim wypoczynku jednorazowo przebywało w 1981 r. średnio nie więcej niż 96 osób. Podobna ilość osób korzysta z wypoczynku pobyтового w kwaterach prywatnych. Trudno jest jednak ustalić ścisłą liczbę osób wypoczywających w tych kwaterach. W sezonie letnim 1981 r. jednorazowo korzystało z kwater prywatnych ok. 60–80 osób. Niewielki też wpływ na rozmiary wypoczynku pobyтового w Kolumnie ma zajazd „Jamboł”. Służy on jako hotel, umożliwiając zatrzymującym się tu kierowcom jednorazowy nocleg. Wypoczynek pobytowy pojawił się tutaj z chwilą uruchomienia w okresie letnim campingu. Wówczas ok. 25% ogólnej liczby miejsc noclegowych będących w dyspozycji zajazdu zaczęło przypadać na osoby przebywające tutaj powyżej trzech dni. W zajezdzie „Jamboł” z wypoczynku pobyтового w 1981 r. jednorazowo korzystało 9 osób (M. K u b i a k 1982.).

Reasumując, w Kolumnie w sezonie letnim w 1981 r. przebywało jednorazowo na wypoczynku pobytowym 1067 osób (tab. 5.). Dominowały formy wypoczynku zorganizowanego, w którym uczestniczyły jednorazowo 892 osoby (tj. 83,6%), a uzupełniały je formy wypoczynku niezorganizowanego obejmujące jednorazowo 175 osób (tj. 16,4%).

Kolumna jest tradycyjną miejscowością wypoczynku świątecznego dla mieszkańców miast aglomeracji łódzkiej, zwłaszcza Łodzi i Pabianic. Przyjazdy świąteczne obejmują osoby korzystające z wypoczynku: w lesie i na plażach nad Grabią i Pałusznicą, na własnych działkach letniskowych, u krewnych i znajomych stale zamieszkujących w Kolumnie, w trakcie odwiedzin osób przebywających na wypoczynku pobytowym, w tym głównie uczestników kolonii. Do Kolumny przyjeżdża się

⁶ Przyjęto, że każdy dom letniskowy (155) jest wykorzystywany w okresie lata przeciętnie przez 5 osób w ciągu przynajmniej dwóch tygodni.

Tabela 5

Liczba osób korzystających jednorazowo
z wypoczynku pobytowego i świątecznego w Kolumnie
w sezonie letnim 1981 r.

Le nombre des personnes profitant en une seule fois
de repos de séjour et celui de fête à Kolumna
en saison d'été 1981

Forma wypoczynku La forme du repos	Liczba osób Le nombre des personnes
Wypoczynek pobytowy	1 067
w tym:	
zorganizowany	892
w tym:	
wczasy FWP	115
wczasy zakładowe	63
kolonie	714
niezorganizowany	175
w tym:	
na działkach letniskowych	96
w kwaterach prywatnych	70
w zajeździe „Jambol”	9
Wypoczynek świąteczny	3 700
Ogółem	4 767

Zródło: Zestawiono na podstawie prac A. Matczaka (1982) i M. Kubiak (1982).

najczęściej na jeden dzień. Z wypoczynku dwu- i trzydniowego korzystają z reguły właściciele domów letniskowych, a także osoby mające zapewnione noclegi w kwaterach prywatnych. Przyjazdy na wypoczynek świąteczny przypadają niemal wyłącznie na miesiące letnie, od czerwca do września.

Na podstawie rejestracji ruchu pojazdów⁷ na drodze Pabianice—Łask i ruchu pasażerów⁸ na przystanku kolejowym i autobusowym w jedno

⁷ W celu ustalenia liczby osób przyjeżdżających do Kolumny na weekend samochodami osobowymi i motocyklami zorganizowano dwa punkty pomiarowe na drodze E-12 — jeden przy wjeździe do Kolumny od strony Pabianic, a drugi od strony Łasku. W ciągu godziny 8,30—9,30 rejestrowano na obu stanowiskach liczbę przejeżdżających samochodów osobowych i motocykli. Porównując wyniki pomiaru na obu punktach ustalono, że w Kolumnie zatrzymało się w tym czasie 45 samochodów osobowych i 8 motocykli (w tym 5 samochodów i 2 motocykle od strony Łasku). Powtórzony pomiar tego samego dnia (niedziela) w godzinach 11,00—12,00 dał zbliżone wielkości. W ten sposób ustalono szacunkowo w godzinach 8,00—13,00 liczbę przyjezdnych do strony Łodzi i Pabianic na 860 osób, a od strony Łasku na 12 osób.

⁸ Przeprowadzony pomiar ruchu pasażerów na przystanku kolejowym i autobusowym odbył się w godz. 8,00—13,00 (niedziela). Koleją z kierunku Łodzi i Pabianic przybyło 1575 osób, a z kierunku Łasku — 315 osób. Natomiast autobusami odpowiednio 225 i 65 osób.

z niedzielnych przedpołudni lata 1981 r. M. K u b i a k (1982) określiła jednorazową wielkość wypoczynku świątecznego na 3160 osób⁹. Jednak rzeczywista liczba osób korzystających z wypoczynku świątecznego jest co najmniej o 15—20% wyższa od podanej na skutek przyjazdów w godzinach popołudniowych dnia poprzedniego i wynosi łącznie ok. 3700 osób. Prawie 85% osób przybywających do Kolumny na wypoczynek świąteczny pochodziło z Łodzi i Pabianic. Podstawowym środkiem lokomocji była kolej, z której korzystało ok. 60% ogółu przyjeżdżających. Wypoczynek świąteczny ma charakter indywidualny. Najliczniej odwiedzanymi miejscami w Kolumnie są piaski i łąki nad Grabią i Pałusznicą. W upalne dni lata przebywa na plażach ponad 2 tys. osób. Wielu wypoczywających łączy pobyt nad wodą ze spacerami w sosnowym lesie (M. K u b i a k 1982).

Coraz większe rozmiary osiąga wypoczynek na działkach letniskowych. Okazuje się, że wypoczynekowi świątecznemu służą w okresie lata wszystkie niemal działki. Z tej formy wypoczynku jednorazowo korzysta 1015 osób¹⁰. Oprócz właścicieli na działkach przebywają bardzo często ich krewni lub znajomi.

4. ZAKOŃCZENIE

Określenie stopnia rozwoju funkcji wypoczynkowej Kolumny jest trudne. Spowodowane to jest dwoma czynnikami. Pierwszy dotyczy braku odpowiednio ścisłych materiałów statystycznych obejmujących w zasadzie cały badany okres 60 lat. Wymagało to częściowo posłużenia się szacunkami. Natomiast drugi wynika z nierozwiązanego dotychczas merytorycznie problemu dotyczącego doboru odpowiednio ścisłych wskaźników określających stopień rozwoju funkcji wypoczynkowej. Podjęto próbę rozwiązania tego problemu poprzez wyprowadzenie trzech wskaźników wyrażonych ilościowo z podanej na wstępie definicji funkcji wypoczynkowej. Kolumna, aby móc pełnić funkcję wypoczynkową musi posiadać odpowiednie wyposażenie w urządzenia służące rekreacji. Urządzenia te zajmują określony obszar. Tak więc miarą rozwoju funkcji wypoczynkowej może być wielkość urządzonych terenów wypoczynkowych, jak również ilość i jakość wyposażenia w urządzenia niezbędne rekreacji. Zagospodarowanie wypoczynkowe, z jednej strony — wprowadza do krajobrazu osadniczego poważne zmiany

⁹ Wymienionymi środkami lokomocji z kierunku Łodzi i Pabianic przybyło 2660 osób, a z kierunku Łasku 500 osób.

¹⁰ Przyjęto, że na jednej działce letniskowej, których jest w Kolumnie 203, przebywa jednorazowo średnio 5 osób.

obejmujące fizjonomię i architekturę zabudowy oraz rozplanowanie przestrzenne (morfologię) osiedla, natomiast z drugiej strony — warunkuje do pewnego stopnia wielkość ruchu wypoczynkowego. Stąd też opracowano następujące wskaźniki funkcji wypoczynkowej obliczone na podstawie stosunku: 1) wielkości ruchu wypoczynkowego do liczby ludności miejscowej (FWr); 2) wielkości powierzchni zajmowanej przez urządzone tereny wypoczynkowe do pozostałej powierzchni osiedla (FWt); 3) liczby domów/izb użytkowanych w celach wypoczynkowych do liczby domów/izb mieszkalnych (FWz). Wskaźniki te oznaczono następującymi wzorami:

$$FWr = \frac{R}{P} \cdot 100, \quad (1)$$

gdzie:

R — jednorazowy ruch wypoczynkowy pobytowy i świąteczny,

P — liczba ludności miejscowej;

$$FWt = \frac{Tw}{Po} \cdot 100, \quad (2)$$

gdzie:

Tw — powierzchnia terenów wypoczynkowych,

Po — pozostała powierzchnia osiedla;

$$FWz = \frac{Dl}{Dm} \cdot 100, \quad (3)$$

gdzie:

Dl — liczba domów/izb użytkowanych w celach wypoczynkowych,

Dm — liczba domów/izb mieszkalnych.

Niezbędne materiały do obliczenia podanych wskaźników zebrano w tab. 6. Uzyskane wartości wskaźników rozwoju funkcji wypoczynkowej zestawiono w tab. 7 i na rys. 8. Przy niewielkim zagospodarowaniu turystycznym osiedla i słabo rozwiniętych przyjazdach turystów wartość podanych wskaźników jest stosunkowo niska (1—100). Według podanego na rys. 8 kryterium rzeczywista funkcja wypoczynkowa zaczyna się wykształcać dopiero wówczas, gdy wartość wskaźników osiąga 100. Przy wskaźnikach o wysokości 100—500 funkcja wypoczynkowa jest już na ogół dobrze rozwinięta.

Wartości przedstawionych wskaźników (tab. 7 i rys. 8) uzasadniają stwierdzenie, że Miasto-Las Kolumna przez cały okres swego ponad 50-letniego istnienia pełni funkcję wypoczynkową. W tym długim okresie zakres pełnionej funkcji wypoczynkowej podlegał dużym zmianom, jednak nigdy nie doszło do zupełnego jej usunięcia z życia osiedla.

W okresie międzywojennym Kolumna była osiedlem o dobrze rozwiniętej funkcji wypoczynkowej. Posiadała: 1) duże powierzchniowo tereny użytkowane przez różne rodzaje wypoczynku, 2) typowo letnisko-

Tabela 6

Wielkość terenów, zabudowy i ruchu wypoczynkowego oraz powierzchni, zabudowy mieszkaniowej i liczby ludności stałej w Kolumnie w latach 1930—1981

La grandeur des terrains, de l'aménagement et du mouvement de repos et celle de la superficie, des locaux d'habitation et du nombre de la population stable à Kolumna dans les années 1930—1981

Wyszczególnienie La spécification	Lata Les années		
	trzydzieste trente	1958	1981
Liczba osób przebywających jednorazowo na wypoczynku	6 760 ^a	2 624	4 767
Liczba stałych mieszkańców	500	2 717	4 520
Liczba budynków/izb wypoczynkowych	1 622 ^b	250 ^b	200 ^d
Liczba budynków/izb mieszkalnych	200 ^c	1 622 ^b	561 ^d
Powierzchnia terenów wypoczynkowych w ha	181,1	18,9	53,9
Powierzchnia osiedla w ha	193,7	193,7	478,2

^a Szacunek obejmuje 5760 miejsc noclegowych i 1000 osób przyjeżdżających na weekend co daje (maksymalną) potencjalną wielkość ruchu wypoczynkowego wynoszącą 6760 osób przebywających jednorazowo.

^b Podano liczbę izb szacunkowo na podstawie pracy T. Klajnert (1959).

^c Podano szacunkowo liczbę izb wychodząc z założenia, że na 1 izbę przypadało 2,5 stałego mieszkańca.

^d Podano liczbę budynków.

Z r ó d ł o: Zestawienie autora.

Tabela 7

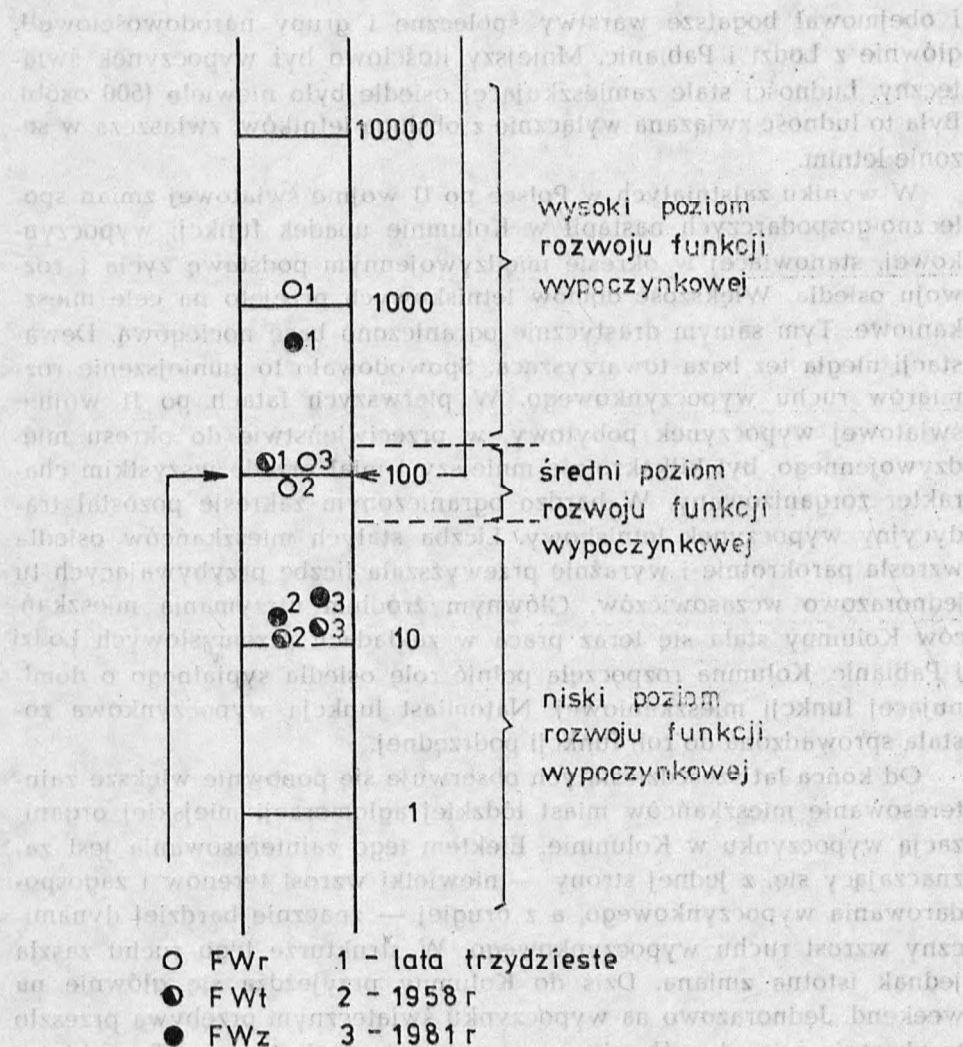
Wartości wskaźników rozwoju funkcji wypoczynkowej Kolumny w latach 1930—1981

Les valeurs des indicateurs du développement de la fonction de repos de Kolumna dans les années 1930—1981

Wskaźniki rozwoju funkcji wypoczynkowej Les indicateurs du développement de la fonction de repos	Lata Les années		
	trzydzieste trente	1958	1981
FW _r	1 352	96,5	105,4
FW _{ta}	156,2	10,8	12,7
FW _z	811,0	15,4	36,0

^a Wartość FW_t nie może przekroczyć 1000, co wynika z konstrukcji tego wskaźnika.

Z r ó d ł o: Obliczenia autora.

Rys. 8. Wskaźniki rozwoju funkcji wypoczynkowej Kolumny w latach 1927—1981

Fig. 8. Les indicateurs du développements de la fonction de repos de Kolumna dans les années 1927—1981

wą zabudowę o charakterystycznej architekturze zachowaną do dziś, 3) dobrze rozwiniętą infrastrukturę wypoczynkową (zwłaszcza bazę noclegową i towarzyszącą) oraz 4) ruch wypoczynkowy o dużym natężeniu. W organizowanych w Kolumnie formach wypoczynku zdecydowanie dominował wypoczynek pobytowy. Miał on charakter elitarny

i obejmował bogatsze warstwy społeczne i grupy narodowościowe¹¹, głównie z Łodzi i Pabianic. Mniejszy ilościowo był wypoczynek świąteczny. Ludności stale zamieszkującej osiedle było niewiele (500 osób). Była to ludność związana wyłącznie z obsługą letników, zwłaszcza w sezonie letnim.

W wyniku zaistniałych w Polsce po II wojnie światowej zmian społeczno-gospodarczych nastąpił w Kolumnie upadek funkcji wypoczynkowej, stanowiącej w okresie międzywojennym podstawę życia i rozwoju osiedla. Większość domów letniskowych przejęto na cele mieszkaniowe. Tym samym drastycznie ograniczono bazę noclegową. Dewastacji uległa też baza towarzysząca. Spowodowało to zmniejszenie rozmiarów ruchu wypoczynkowego. W pierwszych latach po II wojnie światowej wypoczynek pobytowy, w przeciwieństwie do okresu międzywojennego, był kilkakrotnie mniejszy i miał przede wszystkim charakter zorganizowany. W bardzo ograniczonym zakresie pozostał tradycyjny wypoczynek letniskowy. Liczba stałych mieszkańców osiedla wzrosła parokrotnie i wyraźnie przewyższała liczbę przybywających tu jednorazowo wczasowiczów. Głównym źródłem utrzymania mieszkańców Kolumny stała się teraz praca w zakładach przemysłowych Łodzi i Pabianic. Kolumna rozpoczęła pełnić rolę osiedla sypialnego o dominującej funkcji mieszkaniowej. Natomiast funkcja wypoczynkowa została sprowadzona do roli funkcji podrzędnej.

Od końca lat sześćdziesiątych obserwuje się ponownie większe zainteresowanie mieszkańców miast łódzkiej aglomeracji miejskiej organizacją wypoczynku w Kolumnie. Efektem tego zainteresowania jest zaznaczający się, z jednej strony — niewielki wzrost terenów i zagospodarowania wypoczynkowego, a z drugiej — znacznie bardziej dynamiczny wzrost ruchu wypoczynkowego. W strukturze tego ruchu zaszła jednak istotna zmiana. Dziś do Kolumny przyjeżdża się głównie na weekend. Jednorazowo na wypoczynku świątecznym przebywa przeszło trzykrotnie więcej osób niż na wypoczynku pobytowym. Ten ostatni nadal zachowuje charakter wypoczynku zorganizowanego. Łączna liczba wczasowiczów pobytowych i świątecznych jednorazowo przebywających w Kolumnie przewyższa dziś liczbę jej stałych mieszkańców. Zagospodarowanie wypoczynkowe, w którym zaszły niewielkie zmiany od lat pięćdziesiątych, nie nadąża jednak za rozwijającym się ruchem wypoczynkowym i wyraźnie hamuje jego wzrost. Ludność miejscowa w niewielkim tylko stopniu jest związana z obsługą ruchu wypoczynkowego. Z reguły w obsłudze tego ruchu są zatrudnione osoby, np.

¹¹ Kolumnę w tym czasie nazywano potocznie „małą Palestyną”, ze względu na duży udział wśród osób przebywających na wypoczynku ludności żydowskiej.

w ośrodkach kolonijnych, zamieszców. Ze względu na ochronę terenów leśnych oraz wyczerpywanie się terenów niezagospodarowanych odczuwa się w Kolumnie brak działek dla zabudowy mieszkaniowej i letniskowej. Zły stan techniczny większości budynków powstałych w latach międzywojennych powoduje, że wielu mieszkańców Kolumny przenosi się do mieszkań spółdzielczych w Łasku i Pabianicach. Wymienione czynniki w poważnym stopniu ograniczają możliwości rozwoju Kolumny w zakresie mieszkalnictwa (osiedla sypialnego) i wypoczynku.

PIŚMIENNICTWO

- Klajnert T., 1959, *Kolumna*, maszynopis pracy magisterskiej wykonanej w Instytucie Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni UŁ.
- Klimczak A., 1978, *Wpływ sezonowych funkcji letniskowo-wypoczynkowych na życie mieszkańców osiedla Kolumna*, maszynopis pracy dyplomowej wykonanej w Poddyplomowym Studium Turystyki UŁ.
- Kubiak M., 1982, *Rozwój funkcji wypoczynkowej Kolumny*, maszynopis pracy magisterskiej wykonanej w Instytucie Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni UŁ.
- Mateczak A., 1982, *Funkcja wypoczynkowa strefy podmiejskiej Łodzi*, maszynopis pracy doktorskiej wykonanej w Zakładzie Geografii Miast i Turyzmu UŁ.
- Miasta polskie w tysiącleciu*, 1967, t. 2, Wrocław.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, 1883, Warszawa.

Dr Andrzej Mateczak

Zakład Geografii Miast i Turyzmu
Instytutu Geografii Ekonomicznej
i Organizacji Przestrzeni
Uniwersytetu Łódzkiego
al. Kościuszki 21
90-418 Łódź

Wpłynęło:

10 września 1986

RÉSUMÉ

Le degré du développement de la fonction de repos de Kolumna dans les années 1927—1981 a été déterminé à la base de trois indicateurs exprimés quantitativement, déduits de la définition de repos présentée au début Kolumna, pour pouvoir accomplir sa fonction de repos, doit être équipée des installations convenables servant la récréation. Ces installations occupent un terrain défini. Ainsi donc ce sont la grandeur des terrains de repos aménagés aussi bien que la quantité et la qualité de l'équipement en installations indispensables à la récréation qui peuvent être considérées comme mesure du développement de la fonction de repos. L'aménagement de repos d'un côté introduit dans le paysage de colonie des changements considérables

embrassant la physionomie et l'architecture de l'arrangement, ainsi que la disposition spatiale (la morphologie) de la cité, de l'autre — conditionne dans une certaine mesure la grandeur du mouvement de repos. C'est pourquoi on a élaboré les indicateurs suivants de la fonction de repos, calculés à la base de la relation entre: 1) la grandeur du mouvement de repos et le nombre de la population locale (FWr), 2) la superficie occupée par les terrains aménagés de repos et la superficie restante de la cité (FWt), 3) le nombre des maisons (des pièces destinées au repos et le nombre des maisons) des pièces habitables (FWz). On a déterminé ces indicateurs à l'aide des formules suivantes: $FWr = \frac{R}{P} \cdot 100$, où R — le mouvement unique de repos de

séjour ou de fête, P — le nombre de la population locale; $FWt = \frac{Tw}{Po} \cdot 100$, où Tw

— la superficie des terrains de repos, Po — la superficie restante de la cité; $FWz = \frac{Dl}{Dm} \cdot 100$, où Dl — le nombre des maisons/des pièces destinées au repos, Dm —

le nombre des maisons/des pièces habitables. Le tab. 6 accumule les matériaux indispensables à la calculation des indicateurs présentés. Les valeurs obtenues des indicateurs du développement de la fonction de repos sont aussi établies sur le tab. 7 et la fig. 8.

Vu le modeste aménagement touristique de la cité et les venues assez rares des touristes, la valeur des indicateurs présentés est relativement basse, dans les limites de 1 à 100. Selon le critérium présenté au fig. 8 la fonction de repos ne commence à se former que lorsque la valeur des indicateurs atteint 100. Quand les indicateurs atteignent 100—500, la fonction de repos est, en général, bien développée.

Les valeurs des indicateurs présentés (tab. 7, fig. 8) justifient la thèse que Kolumna, la Ville-Forêt, pendant toute son existence de plus de 50 ans accomplit la fonction de repos. Pendant cette longue période, la sphère de la fonction de repos exercée subissait des changements considérables, cependant elle n'était jamais éliminée de la vie de la cité. A l'époque d'entre deux guerres, Kolumna était une cité à la fonction de repos bien développée. Elle possédait 1) de vastes terrains exploités pour de différentes formes du repos; 2) l'aménagement typiquement estival à l'architecture caractéristique, maintenue jusqu'à nos jours; 3) l'infrastructure de repos bien développée (avant tout la base de couchage et celle accompagnante); et 4) le mouvement de repos bien intensif. Parmi les formes du repos organisé dominait décidément celle du repos de séjour (5760 personnes). Son caractère était celui d'élite. Il embrassait de riches couches sociales et les groupes nationaux (Juifs, Allemands, Polonais) venant avant tout de Łódź et Pabianice. Quantitativement le repos de fête était moindre. Seules 500 personnes habitaient la cité tout le temps. Toutes elles n'étaient liées qu'au service des estivants.

Les changements sociaux et économiques après la IIème guerre mondiale eurent pour résultat la chute de la fonction de repos constituant dans la période d'entre deux guerres la base de vie et de développement de la cité. La plupart des maisons estivales devinrent celles d'habitation. Cela limita d'une façon remarquable la base de couchage. La base accompagnante fut aussi dévastée. La grandeur du mouvement de repos diminua. Dans les premières années après la IIème guerre mondiale, contrairement à l'état d'entre deux guerres, le repos de séjour était beaucoup moindre (2000 personnes) et avait avant tout le caractère organisé. La grandeur du repos estival traditionnel était très limitée. Le nombre des habitants stables augmenta considérablement et était supérieur à celui des estivants y séjournant en une seule

fois (2624 personnes participaient ensemble au repos de séjour et de fête). Pour avoir de quoi vivre les habitants de Kolumna durent commencer à travailler aux entreprises industrielles de Łódź et Pabianice. A Kolumna échet le rôle d'une cité de couchage à fonction dominante d'habitation. La fonction de repos fut réduite au rôle de fonction secondaire.

Dès la fin des années 60, on observe que l'intérêt des habitants des villes de l'agglomération urbaine de Łódź pour l'organisation du repos à Kolumna augmente toujours. Cet intérêt a pour résultat d'un côté un petit accroissement du terrain et de l'aménagement de repos, de l'autre — le développement beaucoup plus dynamique du mouvement de repos. Cependant un changement essentiel s'est opéré dans la structure de ce mouvement. A présent, on vient à Kolumna principalement pour y passer le week-end. En une seule fois le nombre des personnes participant au repos de fête est trois fois plus grand que celui des personnes participant au repos de séjour (de deux genres de repos profitent en même temps 4767 personnes). Le repos de fête maintient toujours son caractère organisé. Le nombre total des estivants de fête et de séjour demeurant en une seule fois à Kolumna dépasse celui de ses habitants stables. Cependant l'aménagement de repos, qui subit depuis les années cinquante des changements de peu d'importance, ne suit pas le mouvement de repos se développant toujours et freine distinctement son accroissement. La population locale participe au degré minime au service du mouvement du repos. En principe, ce sont les personnes du dehors qui servent ce mouvement, p. ex., dans les centres de colonies. Vu la protection des terrains sylvestres et l'épuisement des terrains non-aménagés le manque des parcelles pour l'aménagement d'habitation et celui estival se fait sentir à Kolumna. Le mauvais état de la plupart des maisons bâties dans les années d'entre deux guerres fait que plusieurs habitants de Kolumna déménagent à Łask et Pabianice pour s'y installer dans les appartements coopératifs. Les facteurs mentionnés limitent pour de bon les possibilités du développement de Kolumna dans le domaine d'habitation (cité de couchage) et de repos.

Traduit par Lucjan Kowalski

SUMMARY

Degree of development of the recreational function of Kolumna in the years 1927—1981 has been determined on the basis of three quantitative indices inferred from the definition of the recreational function given in the introduction to the article. For Kolumna to perform its recreational function it must be equipped with appropriate facilities for recreational purposes. These facilities occupy a definite area. Thus, a measure of development of the recreational function may be the size of developed recreational areas, as well as the number and quality of indispensable recreational facilities. Recreational development, on the one hand, introduces major changes to the settlement landscape including physiognomy and architecture of built-up areas, and spatial lay-out (morphology) of a given locality, while, on the other hand, it determines, to some extent, the volume of recreational traffic. Hence, the following indices have been elaborated basing on the ratio of: 1) volume of recreational traffic to the size of local population (FWr); 2) size of area occupied by developed recreational lands to the remaining area of a given locality (FWt); and

3) number of houses (rooms) utilized for recreational purposes to the total number of houses (rooms) (FWz). These indices have been expressed by the following equations: $FWr = \frac{R}{P} \cdot 100$, where: R — single-time recreational traffic (longer stays and short stays during week-ends and holidays), p — number of local population;

$FWt = \frac{Tw}{Po} \cdot 100$, where: Tw — area occupied for recreational purposes, Po —

remaining area of a given locality; $FWz = \frac{Dl}{Dm} \cdot 100$, where: Dl — number of

houses (rooms) used for recreational purposes, Dm — number of residential houses (rooms). The materials necessary for calculation of these indices have been compiled in Tab. 6. The obtained values of recreation function development indices are presented in Tab. 7 and on Fig. 8.

Due to an insignificant touristic development of the locality and poorly developed tourist traffic, the value of these indices is relatively low ranging from 1—100. According to the criterion given on Fig. 8, the real recreational function begins to appear when the value of these indices reaches 100. When these indices range from 100—500, the recreational function is generally well developed.

The values of the indices (Tab. 7, Fig. 8) justify a statement that Town-Forest Kolumna has been fulfilling a recreational function through the entire 50-year history of its existence. During this long period of time, the scope of the fulfilled recreational function has been undergoing major changes, but it has never been completely eliminated from life of the locality.

In the interwar period, Kolumna was a locality with a well-developed recreational function. It possessed: 1) large areas utilized by different forms of recreation; 2) typically summer-holiday type of buildings with its characteristic architecture preserved till today; 3) well-developed recreational infrastructure (especially ample night's lodgings and accompanying facilities); and 4) recreational traffic of big intensity. Among forms of recreation organized at Kolumna, there prevailed sojourns of longer duration (5760 persons). This form of recreation encompassed, first of all, richer social strata and ethnic groups (Jews, Germans, Poles), mainly from the nearby towns of Łódź and Pabianice. The number of population living permanently at Kolumna was small and amounted to around 500 persons. This population was making its livelihood exclusively from tourism.

The socio-economic transformations in Poland after the Second World War led to decline of the recreational function, which in the interwar period had been promoting development of Kolumna and had constituted the main source of livelihood. Majority of recreational buildings were taken over for residential purposes. In this way, the available accommodation for holiday-makers was drastically reduced. Also auxiliary facilities were devastated. Consequently, the size of recreational traffic decreased. In the first postwar years, the number of persons spending their vacation at Kolumna was several times smaller than in the interwar period (2000 persons), and they were benefitting primarily from organized forms of recreation. The traditional holiday-time recreation was preserved only on a very limited scale. The number of permanent residents grew several-fold and it clearly outnumbered the number of those coming to spend their holidays here (the total number of persons coming here to spend their vacation or week-ends amounted to 2624). The main source of livelihood for the residents of Kolumna became their employment in industries of Łódź and Pabianice. Kolumna began to play the role of „a bedroom” for these people,

with predominance of the housing function. Meanwhile, the recreational function was reduced to a subordinate or secondary role.

Renewed interest of the inhabitants of Łódź urban agglomeration in organization of their recreation at Kolumna can be observed since the late sixties. It has resulted in a slight growth in the size of areas developed for recreational purposes, and in a much more dynamic increase of recreational traffic. However, a significant change has taken place in the structure of this traffic. The number of persons spending their week-ends at Kolumna at any given time is over three times bigger than the number of those spending their longer vacation there (the total of 4767 persons benefits from vacation and short-time recreation). Among those spending their vacation there prevail those utilizing organized forms of rest. The total number of holiday-makers (both those on longer and shorter stay) exceeds today the number of the permanent residents. Provision of recreational facilities (in which not much has changed since the fifties) does not keep pace, however, with rapidly expanding recreational traffic and considerably hampers its expansion. The local population is only, to an insignificant degree, involved in provision of touristic services, which is mainly a job of outsiders employed e.g. in vacation centres for children. Due to protection of forested areas and absence of undeveloped areas, there is felt at Kolumna a shortage of building plots for housing and recreational construction. Bad state of repair of most buildings erected in the interwar period causes that many inhabitants of Kolumna move to co-operative flats at Łask and Pabianice. All these factors largely restrict possibilities of development of Kolumna as regards its housing and recreational facilities.

Translated by Leszek Podbielski